

BİR GRUP LİSE ÖĞRETMENİNİN ÖĞRETMENLİK İLE İLGİLİ ALGILARI

Yrd.Doç.Dr. Sibel ARKONAÇ
İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Prof.Dr. İ. Alev ARIK
İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Uzm. Psk. Nilüfer YILMAZER

Psk. Sevtap CİNAN

ÖZET

İstanbul ilinde bulunan ve göreceli olarak üç farklı ekonomik seviyeyi temsil etmek üzere seçilmiş olan üç lisede öğretmenlik yapan öğretmenlerden, öğretmen olarak kendini, ideal öğretmeni, öğretmen grubunu ve Türk toplumunun kendilerine bakışım tarif etmeleri istenmiştir.

Odaklaştırılmış içebakış tekniği ile elde edilen veriler oldukça ilginçtir. Öğretmenler kendilerini ve ideal öğretmeni tarif ederken olumlu ve birbirine benzer vasıfları kullanırken, üyesi buldukları öğretmen grubunu ve Türk toplumunun kendilerine bakışımını olumsuz vasıflarla tarif etmiştir.

GİRİŞ

Bir grup lise öğretmenin ideal öğrenci ile ilgili algılarının incelendiği bir araştırmada (Arık, Arkonaç, Yılmazzer ve Cinan, 1991) öğretmenlerin ideal öğrenci ile ilgili olarak "Çalışkan, Dürüst, Saygılı-Terbiyeli" vasıflarını hemen ilk başlarda sıraladıkları görülmektedir.

Türkiye'de takip edilen eğitim stratejileri gözden geçirildiği takdirde bu stratejilerde amaçlanan hedefin gelecek kuşakların düşünme kabiliyetini ortaya

çıkarmak ve geliştirmekten ziyade onun çalışkan, dürüst, saygılı bir birey olarak yetiştirilmesi kısaca toplumda sosyal ilişkiler için tasvip gören normlara uygun bir birey olarak yetiştirilmesi olduğu düşünülebilir. Nitekim yaratıcı bireylerde bulunduğu varsayılan irdeleyici tutum vasfı öğretmenlerin verdiği ideal öğrenci ilgili vasıf listesinin en alt sıralarında yer almaktadır.

Fakat bu noktada araştırmacı-öğrenen vasfının ki yaratıcı düşüncede irdeleyici tutum ile aym seviyede olması gerektiği varsayılır, öğretmenlerce en üst mertebeye yerleştirildiği görülmüştür. Yaratıcı düşüncüyü geliştirmeyi hedef alan eğitim sistemlerine göre, araştırmacı öğrenen vasfı ve onun hemen ardısıra gelmesi gerektiği düşünülen ama burada kendisinden en uzak noktada yer alan irdeliyici tutum vasfı, birlikte öğretmenin kognitif dünyasında mahiyeti muhtemelen tam olarak tespit edilememiş ama zihni dünyasına girmiş ve diğer vasıflarla ilişkili bir yer edinmeye çalışan iki vasıf olabilir. Bu arada bu vasfın yaygın organlarınca empoze edilen dolayısıyla da taklid edilmeye çalışılan bir model davranış olup olmadığı da akla gelmektedir.

Bu iki vasfın öğretmenin kognitif dünyasındaki yerleri, öğretmenin kendi meslekî kavramlarıyla ilgili olarak algıladığı zihni dünyasının yapısı çerçevesinde açıklığa kavuşabilir. Dolayısıyla öğretmenin, öğretmen olma ile ilgili kognitif dünyasında yer alan vasıfların ve karşılıklı ilişkilerinin bilinmesi gerekmektedir.

Öğretmenlerin meslekleriyle ilgili sorulan doğrudan kendilerine yöneltildiğinde (Yılmaz, Arık, Arkonaç, Cinan, 1992) verilen cevaplar arasından en dikkat çekici olan öğretmenlerin mesleklerini olumsuz seviyede değerlendirmeleri olmuştur. Deneklerin çok büyük bir kısmı meslek yılının başlarında mesleklerine olumlu yaklaşırken, bu deneklerin yarısına yakını bugün artık mesleklerini "toplumda saygınlığı olmayan, gelecek güvencesi olmayan" gibi birtakım olumsuz vasıflarla tarif etmişlerdir. Kendi mesleklerini diğer mesleklere göre en son sırada "tesadüf, mecburiyet, bilinçsizlik" gibi sebeplerle tercih edilen bir meslek olarak tanımlamışlardır.

Ayrıca bu öğretmenler, eğitim öğretim esnasında kazanılan bilgi ve maharetlerin gerçek hayata aktarılması kısaca bilginin transfer edilmesi gerekliliği ile ilgili sorulara verdikleri cevaplara bakıldığında bu terim üzerinde pek fazla düşünülmediği izlenimi de edinilmektedir.

Bu araştırmanın amacı, öğretmenin öğretmen olma ile ilgili olarak kognitif dünyasında yer alan vasıflara ulaşabilmektir. Araştırmanın kendisi, Ank, Arkonaç, Yılmaz ve Cinan'ın (1990) birlikte gerçekleştirdikleri araştırmanın yuvarında söz konusu edilen sebeplerden dolayı yapılmış olan bölümdür.

METOD

Denekler : İstanbul ilinde göreceli olarak üç sosyo-ekonomik seviyeyi temsil eden üç lisede gerçekleştirilen araştırmada her liseden 20 kişi ile toplam 60 öğretmene uygulama yapılmıştır. Araştırmaya katılmak istemeyen öğretmenler örnekleme alınmamıştır.

Alet ve İşlem : Zavalloni'in (1971) odaklaştırılmış içebakış tekniğinden uyarlanan yöntemle deneklerin, bir öğretmen olarak kendilerini, ideal öğretmeni, üyesi buldukları öğretmen grubunu ve Türk toplumunun kendilerine bakışını tarif etmeleri şeklinde düzenlenen yan yapılandırılmış uyaranlara sırasıyla tepkide bulunmaları sağlanmıştır. Böylece deney sitüasyonunda, deneycinin değerlendirmelerinden kaynaklanan data kirlenmesinin önüne geçilmiştir. Çünkü denek önceden hazırlanmış bir vasıf listesini veya soru listesini kullanmaya mecbur bırakılmamıştır, aksine denek bulunduğu sitüasyon içerisinde kendini, ideal öğretmeni, öğretmen grubunu ve Türk toplumunun kendisine bakışım kendine göre algıladığı, tanımlayıp değerlendirdiği ve bu suretle de tepkide bulunduğu vasıflarla anlatmıştır.

Uygulama boyunca deneklere herhangi bir zaman kısıtlaması konulmamıştır.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Tablo I'den de anlaşılacağı gibi öğretmenler kendilerini tarif ederken olumlu vasıfları, gruplarını tarif ederken ise bunların olumsuzlarını kullanmışlardır. Ayrıca toplumun kendilerine bakışının da öğretmenlerce olumsuz algılandığı anlaşılmaktadır.

Buradan hareketle öğretmenlerin bir öğretmen kimliği çerçevesinde ait olduğu öğretmen grubu ile olan özdeşleşmelerinin olumsuz olduğu ve kendini bu gruptan farklı bir yönde algılama eğiliminde olduğu ifade edilebilir.

TABLO I : ÖĞRETMENİN, KENDİSİNİ İDEAL ÖĞRETMENİ, ÖĞRETMEN GRUBUNU, TÜRK TOPLUMUNUN KENDİLERİ-NE BAKIŞLARINI TARİFLERİ

KENDİLERİNİ TARİFLERİ	İDEAL ÖĞRETMENİ TARİFLERİ	ÖĞRETMEN GRUBUNU TARIFI	TÜRK TOPLUMUNUN KENDİLERİ-NE BAKIŞLARINI TARİFLERİ
Disiplinli % 23	Branşına hakim % 28	Ekonomik sıkıntı içinde % 57	Ekonomik sıkıntı içinde % 45
Hoşgörülü % 20	Kendini yenileyen % 27	Kendini yenilemeyen % 28	İtibarı ve önemini kaybetmiş % 45
Öğrencinin her sorununa eğilen % 17	Çevresiyle ilişkileri geniş % 18	Ek işi olan % 27	Zavalh % 30
Mesleğini seven % 15	Araştırmacı % 18	Az okuyan % 25	Değer verilmeyen % 22
Sevecen % 13	Özvertili % 17	Araştırma yapmayan % 22	Toplumun ikinci sınıf vatandaşı % 17
Araştıran/Araştırmacı % 13	Mesleğini seven % 15	Bilgisiz/Kültürsüz % 17	"Hiçbirşey olamayan öğretmen olur" zihniyetinde % 17
Bilgisini öğrencisine aktaran % 10	Öğrenci sorunlarına eğilen % 15	Mesleğine isteksiz % 13	Kendini yenilemeyen % 13
Öğrenci ile iyi diyalog kuran % 10	Hoşgörülü % 13	Maddeci % 13	Bilgisiz/Kültürsüz % 10

Nitekim Yılmaz, Arık, Arkonaç ve Cinan'ın (1992) araştırma sonuçları bunu desteklemektedir. Öğretmenlerin % 55'i kendilerine yeniden bir imkan tanıdığına öğretmenlik yerine bir başka mesleğe yöneleceklerini belirtmişlerdir. Fakat bu noktada gözden kaçırılmaması gereken çok önemli bir hususun belirtilmesi de şarttır. Araştırmanın örneklemini sadece İstanbul'un üç farklı sosyo-ekonomik seviyesini temsil eden liselerde öğretmenlik yapan toplam 60 öğretmen oluşturmaktadır. Doğal olarak bu sonuçların Türkiye çerçevesinde bütün öğretmenlere hemen genellenmemesi gerekir.

Öğretmenler kendilerini, ideal öğretmeni ve gruplarını tarif ederlerken genel olarak, kendilerini öğrenci ile ilişkiler ve bilgi aktarıcılığı çerçevesinde tarif etme eğiliminde olmuşlardır. Öğretim ve eğitim ile ilgili teknik maharet ve kapasitelerini söz konusu etmemişlerdir. Özellikle öğretilen bilgi ve maharetlerin gerçek hayata aktarılması gibi önemli bir kavrama hiçbir şekilde değinilmemiştir. Araştıran-araştıncı ve kendini yenileyen vasıfları haricinde algı çerçevesinin bütünü öğrenci ile kurulması arzulanan iyi ve olumlu ilişkilere yönelmiştir. Nitekim kendini tariften en üst seviyede disiplinli vasfını yerleştirmiştir ki bundan neyi anladığı bu araştırmanın çerçevesi dahilinde bilinmemektedir. Ayrıca bir diğer dikkat çekici nokta ise ideal öğretmenden beklenenin branşına hakim olmasıdır. Eğitimini yaptığı konu (tarih, matematik gibi), bu konuyu nasıl aktarması gerektiğinden daha önemli görülmüştür. Bu çerçevede, kendini yenileyen vasfının branşıyla ilgili yenilikleri takip etme manasında kullanmış olması muntemeldir.

Yine bir başka dikkate değer bulgu da öğretmenlerin kendilerini tariften ekonomik durumu ile ilgili hiçbir vasfa yer vermezken bu vasfı grubunu tariften ve Türk toplumunun kendisine bakışı ile ilgili görüşünde hemen ilk sırayı büyük oranda işgal etmiş olmasıdır.

Öğretmenler mesleklerini ait oldukları gruplar çerçevesinde algılayarak gösterdikleri olumsuz özdeşleşmeleri ve dolayısıyla olumsuz değer taşıyan kimliklerini bu ekonomik durum boyutunda algılayabiliyor olabilirler. Dolayısıyla da kendilerini bir şahıs olarak öğretmen olma çerçevesinde tarif ederken öğretmen-öğrenci ilişkileri ve bilgi aktarıcılığı boyutunu önplanda tutarak şahsına yönelik daha olumlu bir kimlik değerlendirmesinde bulunmak istemiş olabilir.

Nitekim Tümer (1975) da insanların kendilerini olumlu değerlendirme ihtiyacı ile motive edildiklerini ifade etmektedir.

Tablo I'den de görüldüğü üzere öğretmenler Türk toplumunun öğretmene bakışımı tarif ederken "itibarını kaybetmiş, ikinci sınıf vatandaş" gibi olumsuz vasıfları kullanmışlardır. Bu vasıflar Türk toplumunun görüşlerini mi yansıtmaktadır yoksa öğretmenler kendi düşüncelerini topluma mı yansıtmaktadır, bu araştırmada açıklanamamaktadır. Bu araştırma öğretmenlerin kendilerini nasıl algıladıklarını araştırmak üzere pilot mahiyetinde yapılmıştır. Daha ileride yapılacak olan araştırmaların öğretmenlerin öğretmen olma, öğrenci tipi, eğitim öğretim anlayışları ile ilgili olarak kognitif dünyalarında var olan modeli yapısal ve dinamik bir bağlamda incelemeleri yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Arık, I.A., Arkonaç, S., Yılmaz, N. ve Cinan, S. (1991). "Bir grup lise öğretmenin ideal öğrenci ile ilgili algıları." *MARMARA ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ*, 3, 17-23.
2. Turner, J. (1975). "Social comparison and social identity : some prospects for intergroup behaviour." *EUROPEAN JOURNAL OF SOCIAL PSYCHOLOGY*, 5, 5-34.
3. Yılmaz, N., Arık, I.A., Arkonaç, S. ve Cinan, S. (1993). "Bir grup lise öğretmenin eğitim ve meslekleri ile ilgili tepkileri." *MARMARA ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ*, 5. basımda.
4. Zavalloni, M. (1971). "Cognitive processes and social identity through focused introspection." *EUROPEAN JOURNAL OF SOCIAL PSYCHOLOGY*, 1, 235-260.